

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.25>

Emanuel JÓZEFACKI*

<https://orcid.org/0000-0003-0078-6392>

Przyczynek do dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie w latach 1922–1939

Jak cytować [how to cite]: Józefacki E., *Przyczynek do dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie w latach 1922–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 4, s. 47–65.

A contribution to the history of football in the Lublin region in 1922–1939

Abstract

The main purpose of the article is to collect and organize all the facts related to the history of football in the Lublin region. Determining the time limit from the establishment of the Lublin Regional Football Association from February 26, 1922 to the memorable Polish Junior Football Championship until 1939, in which Unia Lublin defeated Wisła Kraków with a result of 3:2. The final thread of the article is the junior final match which was played on June 4, 1939 in Warsaw as the pre-match of the Poland-Switzerland match which ended with the result 1:1. The article shows what the first official football matches looked like, what the clubs participating in the national games had to face, and how the structures of the Lublin District Football Association organization changed over the years. Most of the facts presented in this article can be found in the chronicles of football clubs from the very beginning of their operation, as well as in the annual reports on sports and organizational activities that were submitted during general meetings by club leaders during the period in question.

Keywords: history of football, Lublinianka, football club, the Lublin region, Lublin District Football Association.

* Mgr, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Wychowania Fizycznego; e-mail: emanuel.jozefacki@gmail.com

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest zebranie i uporządkowanie wszystkich faktów związanych z początkiem dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie. Cezura czasowa obejmuje okres od utworzenia Lubelskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej dnia 26 lutego 1922 roku do finału Mistrzostw Polski Juniorów w piłce nożnej w 1939 roku, w którym to Unia Lublin pokonała Wisłę Kraków 3:2. Od Walnego Zgromadzenia Polskiego Związku Piłki Nożnej minęło 99 lat, wówczas uchwalono i powołano trzy nowe Związki Okręgowe: Lubelski, Górnego Śląska i Wileński. Wątkiem końcowym artykułu jest mecz finałowy juniorów który rozegrano 4 czerwca 1939 roku w Warszawie jako przedmecze spotkania Polska-Szwajcaria, który zakończył się wynikiem 1:1. Na trybunach stadionu Wojska Polskiego zasiadły w komplecie centralne władze piłkarskie polskiego sportu, w tym wiele znakomitości z życia politycznego i kulturalnego. Artykuł ukazuje, jak wyglądały pierwsze oficjalne mecze piłki nożnej, z czym musiały się zmierzyć kluby uczestniczące w rozgrywkach krajowych a także jak zmieniały się na przestrzeni lat struktury organizacji Lubelskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej (LOZPN). Większość faktów przedstawionych w tym artykule znajduje się w kronikach klubów piłkarskich od samego początku ich działalności, a także w corocznych sprawozdaniach z działalności sportowej i organizacyjnej, jakie w omawianym okresie składane były podczas walnych zgromadzeń przez klubowych liderów.

Słowa kluczowe: historia piłki nożnej, Lublinianka, klub piłkarski, Lubelszczyzna, Lubelski Okręgowy Związek Piłki Nożnej.

Wprowadzenie

Artykuł ma na celu przedstawienie przyczynku do dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie, od utworzenia Lubelskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej (LOZPN) w roku 1922 do roku 1939, kiedy to w dniu 4 czerwca rozegrano finał Mistrzostw Polski Juniorów. W odniesieniu do stanu badań dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie w tym okresie należy wymienić publikację, które są przyczynkami do realizowanego problemu. Istotne znaczenie ma monografia T. Drozdek-Małolepszej i E. Małolepszego pt. *Kultura Fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*¹. Publikacja przedstawia kulturę fizyczną i turystykę w województwie wołyńskim w latach 1921–1939. Znaczące są informacje o początkach Lubelskiego OZPN, gdzie kluby piłkarskie z Wołynia brały udział w rozgrywkach tegoż okręgu, w latach 1922–1927². W 2008 roku została opublikowana książka M. Polkowskiego i A. Szwabego *Lubelska piłka nożna – Ludzie... Kluby... Wydarzenia...*, która wprowadza do dziejów początków piłki nożnej na ziemiach Lubelszczyzny i przedstawia zarys na przestrzeni 86 lat historii klubów i wybitnych piłkarzy z tego regionu³. Wśród artykułów naukowych, które stanowią przyczynek do dziejów powstania piłki nożnej na Lubelszczyźnie w la-

¹ E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020.

² „Monitor Wołyński” 2017, nr 9, s. 7.

³ M. Polkowski, A. Szwabe, *Lubelska piłka nożna – Ludzie... Kluby... Wydarzenia...*, Wydawnictwo Jantar, Lublin 2008.

tach 1903–1922, należy wspomnieć o pracy E. Józefackiego *The Origin of Football in Poland's Lublin Province, 1903–1922*, opublikowanej w czasopiśmie naukowym „The International Journal of the History of Sport” w 2021 roku. Artykuł stara się ukazać genezę powstania i działalność pierwszych klubów na Lubelszczyźnie oraz ich dalsze losy, do powstania LOZPN w roku 1922⁴. Reasumując, należy zwrócić uwagę, że wymienione publikacje są głównie przyczynkami do podjęcia szczegółowych badań naukowych na temat dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie w latach 1922–1939. W dotychczasowym stanie badań, odnosząc się do zawartej problematyki, brak jest publikacji, która w sposób syntetyczny podejmowałaby przedmiotową tematykę i wypełniłaby tę lukę badawczą.

Problemy i metody badawcze

W przygotowaniu artykułu zostały wykorzystane następujące metody badawcze: metoda analizy źródeł historycznych, syntezy, indukcji, dedukcji oraz metoda porównawcza. Wysunięto następujące problemy badawcze:

1. Czy w okresie międzywojennym nastąpił wzrost poziomu piłki nożnej na Lubelszczyźnie?
2. Jaki wpływ na poziom aktywności fizycznej miało współzawodnictwo sportowe?
3. Czy wojsko miało wpływ na rozwój klubów i popularyzację piłki nożnej na terenach Lubelszczyzny?
4. Czy kluby sportowe, towarzystwa o charakterze społecznym i sportowym, miały jakikolwiek wpływ na politykę?

Przy przygotowaniu artykułu wykorzystano źródła drukowane, archiwalne i prasowe. Kwerendę materiałów źródłowych przeprowadzono m.in. w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Państwowym w Kielcach, Archiwum Państwowym w Krakowie, Archiwum Państwowym w Lublinie, Narodowym Archiwum Cyfrowym. Wartościowe materiały źródłowe posiada Archiwum Państwowe w Lublinie, szczególnie w odniesieniu do źródeł drukowanych, takich jak roczniki czy sprawozdania. Niezbędnym materiałem źródłowym okazały się źródła prasowe, szczególnie czasopisma, które zostały uzupełnione i poszerzone przez literaturę⁵.

W wynikach badań na wstępie przedstawiono genezę Lubelskiego OZPN w roku 1922 wraz z pierwszymi strukturami zarządu. Omówiono system rozgrywek oraz wyniki poszczególnych klubów z terenu Lubelszczyzny. W dalszej części omówiono wkład żydowskich klubów piłkarskich, szczególnie skupiając się na kwestii, jaki miały one wpływ na dalszy rozwój piłki nożnej w LOZPN. Na-

⁴ E. Józefacki, *The Origin of Football in Poland's Lublin Province, 1903–1922*, „The International Journal of the History of Sport” 2021, 1, p. 1–17.

⁵ Pełny wykaz literatury znajduje się w bibliografii.

stępnie opisano okres najcięższych lat związanych z kryzysem gospodarczym i to jaki miał on wpływ na działanie lokalnych klubów, infrastrukturę sportową czy zaplecze klubowe. Skupiono się również na uwidocznieniu i pokazaniu celu i roli szkolenia juniorów przy zespołach seniorskich oraz to, jaki to miało dalszy wpływ na sukces juniorów Unii Lublin, którzy w 1939 roku wywalczyli tytuł Mistrza Polski.

Pilka nożna w okresie II Rzeczypospolitej na Lubelszczyźnie

Zawarto w artykule w szczególności zakres historii sportowych klubów, z głównym uwzględnieniem piłki nożnej, która była i jest „wiodącą dziedziną sportu” zarówno w samym Lublinie, jak i na Lubelszczyźnie⁶. Okres II Rzeczypospolitej na Lubelszczyźnie był czasem intensywnej odbudowy i dynamicznego rozwoju. Lublin, po odzyskaniu niepodległości, stał się stolicą centralnie położonego województwa, znajdując się jednocześnie na szlaku kolejowym Warszawa–Lwów i stanowiąc ważny ośrodek miejski. Skupiało się w nim życie społeczne, kulturalne, naukowe, polityczne a przede wszystkim sportowe⁷. W roku 1920 powstała w mieście między innymi pierwsza polska wytwórnia lotnicza – Plage i Laśkiewicz, która w latach 1921–1935 produkowała samoloty, w tym od 1928 roku własne konstrukcje, pod nazwą Lublin⁸. Zakłady te produkowały samoloty marki Lublin, później produkcja przeniosła się do z nacjonalizowanej Lubelskiej Wytwórni Samolotów. W roku 1926 obok Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego powstała druga wyższa uczelnia o tym samym charakterze – jezuickie Bobolanum. W 1927 roku powstało Towarzystwo Przyjaciół Nauk, koncentrujące się na badaniach głównie regionalnych, których wyniki publikowano w „Pamiętniku Lubelskim”⁹.

Miasto podjęło także próby kreowania swego wizerunku. Przeobrażenia zachodzące w przestrzeni społeczno-gospodarczej, przejawiały się na wielu płaszczyznach, co skutkowało znacznym przyrostem demograficznym¹⁰. Lublin był jednak wówczas niekwestionowaną, bo także administracyjną, stolicą regionu. Przekładało się to również na struktury i zarządzanie sportem w okresie II RP. To właśnie w Lublinie znajdowały się i działały „regionalne centrale” i władze sportowe, to tu zapadały decyzje dotyczące sportu. To, co działo się w sporcie

⁶ J. Goksiński, *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1939 r.*, t. 1: *Regiony – branże – frekwencja*, PZI Softena, Warszawa 2012, s. 15.

⁷ T. Delaney, T. Madigan, *Sports. Why People Love Them!*, UPA, New York 2009, s. 24.

⁸ W. Ćwik, J. Reder, *Lubelszczyzna. Dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1977, s. 201.

⁹ <http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/docmetadata?id=269&from=publication>, [dostęp: 10.09.2020].

¹⁰ A. Jakubowski, U. Bronisz, E. Łoś, *Historia Lublina w Liczbach*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2018, s. 87.

lokalnym nie wynikało już z naśladowania określonych wzorców, a było przede wszystkim rezultatem adekwatnych regulacji prawnych¹¹. I dlatego tak bardzo chciano uporządkować sprawy formalne przynależności LOZPN do Polskiego Związku Piłki Nożnej (PZPN), żeby można było zobaczyć swój ulubiony zespół w zmaganiach z najlepszymi drużynami z Polski¹². Mówi o tym fragment wydanego w 1925 roku, „Rocznika PZPN – Pięciolecie Polskiego Związku Piłki Nożnej 1919–1924”:

Walne zgromadzenie 26 lutego 1922 uchwaliło powstanie 3 nowych Związków Okręgowych Piłki Nożnej: Górnośląskiego, Lubelskiego i Wileńskiego, zmieniło regulamin zawodów o mistrzostwo, określiło jako siedzibę PZPN na przeciąg dalszych trzech lat (1923–1925) znowu miasto Kraków, określiło dokładnie prawo wnoszenia odwołań i protestów, stwarzając przytem nową instancję, Referendum Związków Okręgowych...¹³.

Ten ważny dla lublinian zjazd obradował do 4 nad ranem następnego dnia. Towarzyszyły temu długie debaty delegatów z Lublina, między innymi mjr. Franciszka Grabowskiego i por. Dyonizego Jarosza¹⁴.

W pierwszy skład zarządu Lubelskiego OZPN w 1922 roku wchodził m.in.: mjr Franciszek Grabowski, który został prezesem, kpt. Bronisław Laliczyński, por. Z. Kulczycki pełnił wówczas funkcję skarbnika, sierż. A. Heidrych, który pełnił funkcję sekretarza. Siedziba ówczesnego Lubelskiego OZPN, począwszy od 1922 roku mieściła się w Lublinie przy ul. Wieniawskiej 1¹⁵. W pierwszych oficjalnych rozgrywkach w strukturach PZPN, mistrzem klasy A okręgu lubelskiego został WKS Lublin, i na początek zmagania trafił na najlepszą drużynę okręgu krakowskiego – Cracovię, lwowskiego – Pogoń i górnośląskiego – Ruch Wielkie Hajduki. Grano system każdy z każdym, mecz oraz rewanż. Ze wszystkich sześciu zaplanowanych spotkań zawodnicy z Lublina zdołali wygrać tylko jedno (3:2) i był to rewanż z Ruchem Wielkie Hajduki (w pierwszym meczu była przegrana 1:3 w Chorzowie). Piłkarze z Lublina przegrali ponadto z: Pogonią Lwów (pierwszy mecz 0:4, drugi mecz 0:11), Cracovią (pierwszy mecz 1:7, drugi mecz 0:6). Piłkarze Wojskowego Klubu Sportowego (WKS) Lublin mogli tylko podpatrywać zmagania finału mistrza „południa” (Pogoń Lwów) z najlepszą drużyną „północy” (drużyną Warty Poznań). W pierwszym meczu padł remis 1:1, natomiast w rewanżu Pogoń Lwów wygrała 4:3, tym samym zapewniając sobie tytuł Mistrza Polski. W sezonie 1923 piłkarze lwowskiej Pogoni obronili tytuł, pokonując już wtedy jako mistrz grupy wschodniej, najlepszy zespół z grupy za-

¹¹ M. Skawiński, *Kultura fizyczna na Lubelszczyźnie w latach 1944–1974*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989, s. 96.

¹² „Przegląd Sportowy” 1922, nr 10, s. 3.

¹³ *Rocznik Polskiego Związku Piłki Nożnej. Pięciolecie Polskiego Związku Piłki Nożnej (1919–1924)*, Kraków 1925, s. 12.

¹⁴ J. Lechowski, E. Potorejko, P. Smaczny, M. Szymkowiak, *Polski Związek Piłki Nożnej. Zarys historii 1919–1994*, Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Warszawa 1994, s. 23.

¹⁵ *Rocznik Polskiego Związku Piłki Nożnej*, s. 11.

chodniej – Wisłę Kraków, w pierwszym meczu było 3:0, natomiast w drugim meczu było 2:1. W tych zmaganiach WKS Lublin zdobył 1 punkt, który udało się zdobyć w meczu z Laudą Wilno (zakończonym bezbramkowym remisem), w rewanżu lublinianie musieli uznać wyższość przeciwnika przegrywając 0:3. Oprócz tego piłkarze z Lublina przegrali 0:8 i 0:7 z Pogonią Lwów oraz 1:6 i 0:6 z Polonią Warszawa¹⁶. W skład LOZPN w 1923 roku wchodziły następujące kluby i towarzystwa które prowadziły sekcje piłki nożnej. W rozgrywkach klasy A występowały: WKS (Wojskowy Klub Sportowy) Lublin, WKS Kresy, WKS Chełm, Brześć n. Bugiem, WKS Hallerczyk Równe. W rozgrywkach klasy B, występowały: WKS Zamość, WKS Włodzimierz Wołyński, WKS Łuck, WKS Kowel, KS (Klub Sportowy) Lublinianka Lublin, ŻKS (Żydowski Klub Sportowy) Makkabi Lublin, w rozgrywkach klasy C: KS (Klub Sportowy) Strzelec Lublin, KS (Klub Sportowy) Szomryja Lublin, AZS (Akademicki Związek Sportowy) Lublin, KS (Klub Sportowy) Zagończyk Sarny. Do członków nadzwyczajnych były zaliczone: WKS Dubno i Harcerski KS Lublin. W obliczu usystematyzowanej struktury klubów sprawami sędziowskimi Okręgowy Związek Piłki Nożnej zajął się 12 marca 1922 roku. Po zaliczeniu egzaminu kilkanaście osób otrzymało swoje pierwsze legitymacje sędziowskie (w tym gronie znaleźli się m.in.: W. Jarosz, L. Lusztig, J. Bryl, B. Cymerman), wdrożono też wprowadzenie działania ewidencji Kolegium Sędziów. Pierwszym przewodniczącym Kolegium Sędziów został por. S. Kopanicki. Powoływanie nowych zarządów w klubie czy w związku, oraz powierzanie nowych funkcji wiązało się również z licznymi nieporozumieniami. Do jednego z takich nieporozumień doszło w klubie WKS Lublin II. Wewnętrzne spory w 1923 roku doprowadziły do oderwania się części zawodników (głównie byłych juniorów WKS Lublin) i powstania nowego klubu cywilnego, Lublinianki, który mógł funkcjonować dzięki wsparciu sponsorów: dr. Jana Arnsteina i mec. Stanisława Kuczewskiego którzy jednocześnie byli jego założycielami¹⁷.

Jednak do rozwijającej się piłki na Lubelszczyźnie krytycznie podchodziły władze administracyjne (w szczególności te lokalne). Brakowało szczególnie wsparcia dla propagowania kultury fizycznej, w tym wsparcia finansowego, i tylko dzięki działaniom WKS oraz licznych kwest na rzecz klubów organizowanych na meczach, ten sport mógł dalej się rozwijać, co potwierdza przytoczony fragment z rocznika PZPN:

Ale jest w Polsce jedna władza, która z właściwym zrozumieniem rzeczy odnosi się do sportu, a jest nią wojskowość polska. Wszędzie, gdzie tylko żyje sport w Polsce, było wojsko tym czynnikiem, który na pewno udzielił poparcia budzącemu się ruchowi sportowemu, czyto przez wypożyczenie boiska, czyto przez pomoc w budowie jego, czyto przez dostarczenie ludzi do organizacji władz klubowych a nawet związkowych; dość wspomnieć, że w Polskim Związku Piłki Nożnej są do dzisiaj nawet całe okręgi, jak Lu-

¹⁶ Tamże, s. 18.

¹⁷ „Ziemia Lubelska” 1923, nr 98, s. 8.

belski i Wileński, które zawdzięczają swą organizację i egzystencję po prostu wojskowości. Cały szereg klubów wojskowych, przynależnych do PZPN, świadczy najdobitniej, jak wielkie usługi oddało wojsko w budowie sportu polskiego. Jest tak wielkie, iż odbija ogromnie w porównaniu z działalnością, względnie bezczynnością innych władz¹⁸.

Na początku 1924 roku, jak można było przeczytać w lokalnej prasie (czasopiśmie „Nowa Ziemia Lubelska”) p. A. Budny, właściciel gruntów pod lubelskie boisko przy ul. Lipowej (gdzie drużyny grały od początku powstania LOZPN), zamknął obiekt za zaległości w wysokości 1500 zł i nieopłacenie czynszu dzierżawnego przez LOZPN i lokalne kluby. Kluby te znalazły się w dość trudnej sytuacji, biorąc pod uwagę trwający sezon. Z pomocą przyszło wojsko, oddając pobliskie koszary na boisko, w celu kontynuowania dalszych rozgrywek ligowych. W tym samym czasie miejscowy WKS Lublin rozpoczął budowę nowego stadionu na placu między ulicami Szpitalną i Okopową w Lublinie¹⁹.

Żydowskie kluby działające na terenie Lubelszczyzny

Nieodzownym elementem rozwijania piłki nożnej na Lubelszczyźnie był rozwój piłki nożnej klubów żydowskich²⁰. W dwudziestoleciu międzywojennym Lublin zamieszkiwany był przez przedstawicieli różnych narodowości oraz wyznań²¹. Dominującą grupę stanowili Polacy, drugą pod względem liczebności grupą etniczną była ludność żydowska. W 1931 roku w Lublinie mieszkało 38 937 Żydów, co stanowiło 34,6% ogółu ludności²². Dlatego znaczny swój wkład w życie sportowe i polityczne Lubelszczyzny miały żydowskie kluby sportowe, które istniały w Lublinie przez cały wzmiankowany okres. Pierwszym spośród tych klubów było powiązane z Organizacją Syjonistyczną Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe Szimшон, które istniało w latach 1917–1920. Kolejnym, a zarazem najdłużej istniejącym żydowskim klubem sportowym w Lublinie, było założone w 1919 roku Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe Makkabi, które w 1924 roku połączyło się z powstałym na początku lat 20. klubem Jardenia (wcześniej Szomrija). W wyniku tego połączenia powstało Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe Hakoach (hebr. siła), które od 1937 roku ponownie występowało w barwach Makkabi²³. Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe Makkabi zyskało miano największego i najwszechstronniejszego żydowskiego klubu sportowego w całej Europie. Polski

¹⁸ *Rocznik Polskiego Związku Piłki Nożnej*, s. 22.

¹⁹ „Nowa Ziemia Lubelska” 1924, nr 99, s. 6.

²⁰ „Przegląd Sportowy” 1923, nr 43, s. 4.

²¹ F. Cieślak, H. Gawarecki, M. Stankowa, *Lublin w dokumencie 1317–1967. Wybór źródeł, wstęp i opracowanie*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1976, s. 11–13.

²² J. Frojd, *Szimшон. Pierwsze żydowskie towarzystwo gimnastyczno-sportowe. Dos buch fun Lublin*, Paris 1952, s. 4.

²³ Tamże.

Związek Makkabi był jednym z filarów Światowej Unii Makkabi. W 1930 roku zrzeszał około 30 tysięcy sportowców w 250 klubach sportowych na terenie całego kraju. Twierdzono, że doskonale łączy idee syjonizmu i realizuje „Muskeljudentum” (niem. muskularne żydostwo, który zaczął funkcjonować na początku XX wieku i stanowił z zerwaniem ze stereotypowym postrzeganiem Żydów jako słabych fizycznie)²⁴. Potwierdzeniem tej tezy może być fakt, że w trakcie pierwszej światowej Makkabiady która odbyła się w Tel Awiwie w 1932 roku, brało udział 19 reprezentacji różnych krajów, w tym Polska, która zajęła pierwsze miejsce. Swoją sukces powtórzyła rok później podczas zimowej Makkabiady w Zakopanem²⁵. Sukces polskiej reprezentacji na pierwszej Makkabiadzie przyczynił się do rozwoju sieci kolejowej w Polsce, z uwagi bowiem na kolejną zimową Makkabiadę, która miała odbyć się w Zakopanem, uruchomiono dodatkowe połączenia kolejowe, w tym między polską stolicą Tatr i Lublinem²⁶. W samym Lublinie zapoczątkowano szereg inwestycji komunalnych, które miały poprawić warunki życia mieszkańców. Rozbudowie i unowocześnieniu poddano miejską infrastrukturę sieciową, powstawały nowe obiekty użyteczności publicznej (budynki sakralne i mieszkalne). W 1932 roku w Lublinie w wyniku dużego zainteresowania piłką nożną w tym społeczności żydowskiej, znajdowały się cztery boiska, gdzie jedno z nich leżało w dzielnicy żydowskiej. Boiska znajdowały się na ulicach: Sienna, Okopowa, Lipowa oraz Narutowicza²⁷. Przyjęty w latach 1929–1932 ogólny plan zabudowania m. Lublina stanowił podstawę rozwoju przestrzenno-funkcjonalnego miasta aż do wybuchu II wojny światowej. Zmianie ulegała również struktura mieszkańców, w tym przede wszystkim w wymiarze narodowościowym, wyznaniowym i zawodowym²⁸.

W Lublinie działał szereg żydowskich klubów robotniczych różnych orientacji politycznych (syjonistycznych i antysyjonistycznych). Syjonistycznym klubem robotniczym był założony w 1927 roku i związany z partią Poalej Syjon Prawica, Żydowski Robotniczy Klub Sportowy Hapoel. Był pierwszym w Polsce klubem z międzynarodowego stowarzyszenia sportowego Hapoel i w swojej strukturze nawiązywał do palestyńskiej drużyny o tej samej nazwie. Inną żydowską drużyną robotniczą z Lublina był Żydowski Robotniczy Klub Sportowy Sztern (jid. Gwiazda), założony w 1926 roku i powiązany z partią polityczną Poalej Syjon Lewica. Swoje towarzystwo sportowe posiadała lewicowa, antysyjonistyczna partia polityczna Bund: Robotnicze Towarzystwo Wychowania Fi-

²⁴ M. Nordau, *Muskeljudentum. Die Zukunft der Juden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Berlin 1906, s. 22.

²⁵ „Nasz Przegląd Ilustrowany” 1932, R. 10, nr 16, s. 1, 4.

²⁶ J. Goksiński, *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1970 roku*, PZI Softena, Warszawa 2013, s. 24.

²⁷ Na podstawie mapy Lublina z *Przewodnika po Polsce związku polskich towarzystw turystycznych*, t. 2 z 1932 roku, Wydawnictwo BiK, s. 37.

²⁸ T. Radzik, A. Witusika, *Lublin w dziejach i kulturze Polski*, Krajowa Agencja Wydawnicza – Lublin, Lublin 1997, s. 266.

zycznego Morgensztern (Jutrznia), które zostało założone w połowie lat 20, natomiast oficjalnie zarejestrowane zostało w 1928 roku. W 1932 roku powstał w Lublinie deklarujący się jako bezpartyjny Żydowski Klub Sportowy Wieniawa, który przez krótki okres (1935–1936) był klubem żydowsko-polskim. Inne towarzystwa działały bardzo krótko (Żydowski Akademicki Klub Sportowy, Klub Sportowy Jordan) lub nie uzyskały zgody na legalizację (Żydowskie Koło Sportowe na Kalinowszczyźnie, Żydowski Klub Sportowy Start). W mieście istniały także nieoficjalne drużyny amatorskie – Neszer (z którego wyrósł klub Hapoel), Issachar i Gibor²⁹. Z początku bo od 1922 roku drużyny z Lublina grały na Słomianym Rynku. Potem zaś kluby zrzeszone w Lubelskim Związku Piłki Nożnej swoje mecze rozgrywała na boisku Wojskowego Klubu Sportowego Unia przy skrzyżowaniu ulic Lipowej i Obrońców Pokoju³⁰. Dzięki społeczności żydowskiej w szkolnictwie w roku 1930 za sprawą rabina Majer Szapira powstaje wówczas Jeszywas Chachmej Lublin (hebr. ישיבת חכמי לובלין, Lubelska Szkoła Mędróców). Wyróżniała się tym, że była to największa uczelnia talmudyczna na świecie. W jej gmachu mieściła się synagoga, biblioteka z bardzo bogatym księgozbiorem, który liczył sobie ponad 22 tys. pozycji książek, głównie literatury rabinicznej i 10 tys. czasopism. W piwnicy mieściła się najbardziej kosztowna z mykw na świecie. Obok niej funkcjonowało jeszcze szereg innych, również wpływowych szkół kultury żydowskiej, które miały znaczący wpływ na rozwój miasta Lublina, który był coraz bardziej rozpoznawany. Sport, a w sposób szczególnie piłka nożna ukazywała, że tożsamość polska i żydowska nie są ze sobą sprzeczne³¹.

W obliczu nagłego kryzysu

Pomimo tak dużego zainteresowania piłką nożną, z roku na rok brakowało funduszy zarówno na organizację meczów, jak i na rozbudowę infrastruktury sportowej. Z danych „Małego Rocznika Statystycznego” z 1939 roku wynika, że przeciętne zarobki miesięczne w 1935 roku, lubelskiej społeczności robotniczej objętej ubezpieczeniem emerytalnym w ZUS, wynosiła: dla mężczyzn 102,77 zł, a dla kobiet już tylko 53,32 zł³². Natomiast zarobek miesięczny pracownika umysłowego objętego ubezpieczeniem emerytalnym w ZUS wynosił w 1935 roku 280,50 zł dla mężczyzny i 170,80 zł dla kobiety³³. Specjalną grupę społeczną stanowiły osoby pracujące jako funkcjonariusze państwowi, w tym wojskowi zawodowi. Oficerowie mogli liczyć na wysokie pobory, podporucznik mający na

²⁹ J. Frojd, dz. cyt., s. 14.

³⁰ „Lubliner Tugblat” 1930, R. 13, nr 205, s. 6.

³¹ J. Frojd, dz. cyt., s. 8.

³² *Mały Rocznik Statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 14.

³³ Tamże, s. 15.

utrzymaniu rodzinę otrzymywał 266,00 zł, a już jako porucznik pobierał żołd wynoszący 324,00 zł. W administracji publicznej oraz w szkolnictwie przeciętne wynagrodzenie oscylowało w około 200,00 zł. Natomiast pracownicy poczty i kolei najczęściej z kasy pobierali wynagrodzenie w wysokości 145,00–175,00 zł³⁴. Co ciekawe koszty życia w Lublinie, biorąc pod uwagę ceny artykułów spożywczych oscylowały na poziomie 88%³⁵. O ile w marcu 1922 roku w Lublinie istniało 87 czynnych zakładów przemysłowych, to w przeddzień wybuchu wojny w roku 1939 było ich blisko 200³⁶. W międzywojennym Lublinie zakłady przemysłowe należały do drobnych przedsiębiorstw, a sam handel charakteryzował się wielobranżowością. Istniały zakłady o dziewiętnastowiecznym rodowodzie, takie jak: Fabryka Wag Wilhelma Hessa, Browar Vetterów, Fabrykę Plagego-Laśkiewicza, jednak ich okres świetności zamknął kryzys lat 30. XX wieku. A całkowity dynamiczny rozwój przemysłowy Lublina zahamowała II wojna światowa³⁷.

Podobnie było w lubelskiej piłce nożnej, gdzie aspekty gospodarki miały wpływ na dalszy rozwój tej dyscypliny³⁸. I tak rok 1924 był rokiem przerwy w rywalizacji o mistrzostwo Polski, spowodowanej przygotowaniem do pierwszego w historii olimpijskiego występu polskich piłkarzy na igrzyskach w Paryżu³⁹. Rok później, w następnym sezonie, zreformowano rozgrywkę, dzieląc mistrzów 9 już okręgów na trzy grupy. Lublinian zestawiono z najlepszymi drużynami ze Lwowa i Wilna. Grupę północną utworzyły: Toruń, Poznań i Warszawa, a grupę południowo-zachodnią: Górny Śląsk, Łódź i Kraków. Lubelszczyznę reprezentowała w tym roku Lublinianka, mając tym samym za przeciwników mistrzów Polski z Pogoni Lwów i Pogoni Wilno. Zawodnicy z Lublina i tym razem musieli uznać wyższość innych zespołów, z Pogonią we Lwowie przegrana 0:3 i lubelskim rewanżu też padł ten sam wynik, natomiast z drużyną z Wilna przegrana 2:1 w Lublinie⁴⁰.

Wydawało się że lubelska piłka rozwija się dobrze, o czym może świadczyć fakt gwałtownego wzrostu liczby klubów piłkarskich i zarejestrowanych, czynnych zawodników, a także rosnąca liczba meczów. W całej Polsce rozegrano ich 19 173, z czego 569 w okręgu lubelskim (dla porównania w krakowskim rozegrano 4018 spotkań, w łódzkim 1422, w toruńskim 574). Te dane liczbowe pokazują, że procentowo stosunek rozegranych spotkań do zarejestrowanych drużyn stawał okręg lubelski na wysokim, trzecim miejscu w całym kraju. Jednak

³⁴ Tamże, s. 21.

³⁵ Statystyka Cen 1937, Seria C, Zeszyt 96, 1938 r., s. 6.

³⁶ T. Radzik, A. Witusika, dz. cyt., s. 179.

³⁷ R. Potocki, *Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930–1939*, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2003, s. 49.

³⁸ „Przegląd Sportowy” 1923, nr 44, s. 2.

³⁹ P. Gaszyński, *Zanim powstała liga: sezon 1921 (Almanach rozgrywek piłkarskich w Polsce w latach 1919–1926)*, t. 3, Gargulion, Kraków 2017, s. 124.

⁴⁰ Tamże, s. 144.

w kolejnych statystykach z roku 1925, pod względem ilości boisk okręg lubelski w tym zestawieniu uplasował się na końcu, mając ich zaledwie 3 w całym okręgu, dla porównania w krakowskim były 33, w górnośląskim i lwowskim po 17, a w warszawskim tylko 6. Ogólna suma podatku od zawodów, wpłacanego po kolei magistratom przez związki i kluby piłkarskiej wyniosła 193 426 zł, z czego w okręgu lubelskim 464 zł⁴¹. Dane statystyczne z 1925 roku podane przez „Przegląd Sportowy” mówią o tym, że Lubelski OZPN zrzeszał 24 kluby piłkarskie, z 423 piłkarzami (dla porównania okręg krakowski posiadał 120 klubów i 5100 zawodników, okręg lwowski – 94/2700, okręg warszawski – 46/1700). Kluby z Lubelszczyzny to: AZS, KS Baonu Sanitarnego nr 2, Harcerski KS, KS Jardenja, Lublinianka, KS Plage-Laśkiewicz, Olimpia, Strzelec, Unia, WKS i Makkabi z Lublina, KS Czarniecczycy, WKS i KS Seminarjalny z Chełma, WKS z Zamościa i Lewart Lubartów, były także drużyny z okręgu wołyńskiego z terenów za Bugiem – Towarzystwo Gimnastyczne (TG) Sokół, Hallerczyk i ŻKS Hasmonia z Równego, WKS i Kowelska Drużyna Footballowa Amatorzy z Kowla, Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno Sportowe (ŻTGS) Makkabi z Brześcia, WKS z Dubna ŻKS Hasmonia z miejscowości Sarny⁴².

I tak przy dużym zainteresowaniu piłką nożną, lubelska prasa była zaniepokojona, działaniami przedstawicieli Lubelskiego OZPN, pisząc wtedy tak:

W 1925 roku Lublinianka wycofała swoich przedstawicieli z czynnego udziału we władzach zarządu OZPN. Rozbicie jakie nastąpiło na ostatnim zebraniu LOZPN nie mogło wyróżnić nic dobrego dla przyszłości sportu piłkarskiego w naszym okręgu. Zacietrzewienie i fanatyzm, jakie cechowały kierowników czołowych towarzystw sportowych oto przyczyna, że okręg lubelski jest dziś prawie ostatnim okręgiem w PZPN, z którymi żaden okręgowy związek ani żaden poważny klub nie liczą się...⁴³.

Fragment artykułu pokazuje, jakie nastroje i relacje panowały między klubami a działaczami LOZPN i zapowiadały liczne dyskusje. Sytuacja jeszcze bardziej się zaostrzyła w 1926 roku, kiedy to postanowiono zwołać zarząd LOZPN dnia 14 lutego, w związku z wyższymi opłatami, z jakimi miały się zmierzyć kluby działające na terenie okręgu lubelskiego. Wybrany podczas tego spotkania nowy prezes LOZPN kpt. K. Mirski tak ocenił ówczesną sytuację:

W naszym okręgu posiadamy już tylko 16 klubów. Grupują się one: w klasie A – 6, w kl. B – 6, w kl. C-4. Poza tym grają jeszcze rezerwy. W sumie posiadamy zarejestrowanych w kartotece OZPN – 231 członków posiadających legitymację. Nie jest to jednak właściwa liczba. W klubach bowiem ćwiczy drugie tyle piłkarzy, ale nie są oni zgłaszani do naszych kartotek ze względu na obowiązujące opłaty, jakie klub musi uiścić przy rejestracji nowego zawodnika...⁴⁴

⁴¹ J. Goksiński, *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1939 r.*, t. 1: *Regiony – branże – frekwencja*, PZI Softena, Warszawa 2012, s. 377–379.

⁴² „Przegląd Sportowy” 1925, nr 18, s. 9.

⁴³ „Nowa Ziemia Lubelska” 1925, nr 94, s. 7.

⁴⁴ *Sprawozdanie LOZPN z dnia 14 luty 1926 r.*, Archiwum Państwowe w Lublinie, Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji, sygn. 3/1/0/13/2120.

Nowo wybrane władze, których prezesem został K. Mirski, natomiast przewodniczącym Kolegium Sędziów został A. Kowalski, zauważyły problem, z jakim zmagaly się kluby i próbowały coś zmienić. Zaczęto od licznych zmian kadrowych w związku, jednak to nie przyniosło oczekiwanego efektu. W 1927 roku w kwietniu rozwiązała się drużyna mistrza okręgu Lublinianki, a jej piłkarze postanowili połączyć się z miejscowym WKS, tworząc zespół Unii Lublin⁴⁵. Pewną bezsilność władz związkowych i liczne swary w futbolowym świecie Lublina wykorzystaly kluby Wołynia, odłączając się od okręgu lubelskiego, który stracił połowę drużyn z 6-zespołowej klasy A. I tym samym w kolejnym okresie (1928–1930) kluby z województwa wołyńskiego uczestniczyły w rozgrywkach Lwowskiego OZPN⁴⁶. Zaczęto zastanawiać się w środowisku piłkarskim, co jest powodem, słabej gry lubelskich klubów w rozgrywkach krajowych. Jednym z powodów coraz gorszych występów był brak dobrych szkoleniowców. Stąd często widziano chaos na boisku, szczególnie w sferze założeń taktycznych w grze, czy w olbrzymich zaległościach w wyszkoleniu technicznym zawodników z Lubelszczyzny⁴⁷. Sezon roku 1928 zakończył się łatwym zwycięstwem Unii, mającej już za rywali tylko kilka klubów najbliższego rejonu Lubelszczyzny. Wicemistrzami tego okresu został Akademicki Związek Sportowy (AZS) Lublin, a brązowe medale przypadły Lubelskiej Wytwórni Samolotów Plage-Laśkiewicza⁴⁸. Rok później Lubelski OZPN, starając się dorównać w rywalizacji klubom warszawskim, do opuszczonego przez wołyńiaków okręgu lubelskiego, za zgodą PZPN, dołączył dwie drużyny siedleckie, licząc tym samym na większą liczbę zarejestrowanych zawodników w okręgu i podniesienie poziomu piłkarskiego. W rezultacie, w 1929 roku zwycięstwo odniósł siedlecki WKS 9 PAC przed drugim nowicjuszem z Siedlec – WKS 22 pp., dopiero na trzeciej pozycji znalazła się Unia, która przegrała lubelski mecz z liderem walkowerem na skutek pęknięcia piłki w trakcie trwania meczu (drugiej piłki już nie było), co pokazywało, jaki był stan ekonomiczny klubów⁴⁹.

Trwający w tym czasie światowy kryzys gospodarczy z początku lat 30. XX wieku, dotknął całą Polskę, także tereny Lubelszczyzny. Upadały przedsiębiorstwa produkcyjne, plajtowały również małe i duże zakłady pracy⁵⁰. Dlatego w tym czasie ciężko było przeznaczyć dodatkowe środki na sport, by ratować upadające kluby futbolowe. W Lublinie rozwiązano drużynę LWS (Lubelska Wytwórnia Samolotów) Plage-Laśkiewicza, a w 1930 roku lubelskiego Sokoła. Pomimo takich problemów rozgrywki sportowe trwały dalej. Unia zrewanżowała

⁴⁵ „Przegląd Sportowy” 1927, nr 14, s. 14.

⁴⁶ „Monitor Wołyński” 2017, nr 9, s. 7. Zob. też: „Ziemia Wołyńska” 1928, nr 3, s. 2-3.

⁴⁷ P. Gaszyński, *Zanim powstała liga: sezon 1920 (Almanach rozgrywek piłkarskich w Polsce w latach 1919–1926)*, t. 2, Gargulion, Kraków 2014, s. 84.

⁴⁸ „Przegląd Sportowy” 1928, nr 20, s. 6.

⁴⁹ „Przegląd Sportowy” 1929, nr 65, s. 8.

⁵⁰ K. Aleksander, *Dzieje Lubelszczyzny*, Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 1979, s. 34.

się klubom siedleckim i w tym sezonie została mistrzem okręgu, ale dzięki wal-kowerowi w meczu z WKS 22 pp. Siedlce (za grę w zespole nieuprawnionych zawodników)⁵¹. Do ligi państwowej lublinianie jednak nie zdołali się dostać, w eliminacjach przegrali dwukrotnie z Lechią Lwów. Widoczny kryzys w pracy związkowej centrali okręgowej sezonu 1929, niezwerifikowane przez kilka miesięcy rozgrywki, brak jakichkolwiek komunikatów Wydziału Gier i Dyscypliny, niepotrafiący zwołać zebrania zarząd LOZPN, wszystko to przyczyniło się do zwołania Walnego Zebrania na początku roku 1930. Na zebraniu postanowiono zmienić dotychczasowego prezesa, mjr. K. Mirskiego, natomiast nowym szefem Lubelskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej został Dyonizy Jarosz. W skład nowego zarządu weszli: inż. Wojciech Grabowski, Wincenty Grabowski, por. M. Werner, J.H. Nisenbaum, S. Krzesiński, M. Rogenbogen i H. Zylbergeld. Szefem Wydziału Gier i Dyscypliny został por. S. Wolitsher, wszystkie te zmiany personalne miały pobudzić do działania kluby sportowe⁵². Kryzys sportowy jednak się pogłębiał w lubelskim futbolu coraz bardziej. Zarząd LOZPN nie był w stanie pobudzić klubów do działania, te z kolei nie miały wystarczających środków finansowych na organizowanie kolejnych meczów. Tym samym kibiców na mecze przychodziło coraz mniej, wskutek czego w sezonie 1934/1935 obydwie lubelskie stadiony – przy ul. Lipowej i Okopowej – w Lublinie zostały zamknięte. Pierwszy stadion za karę, po awanturze w czasie i po meczu lubelskich drużyn AZS i Hapoel, zakończonym bijatyką, drugi zaś w 1935 roku decyzją kierownictwa okręgowego Ośrodka WF, dysponenta obiektu. Brak możliwości treningu i rozgrywania zawodów „na swoim terenie” spowodował pewien spadek poziomu lubelskich drużyn, mimo iż Lubelski OZPN podjął uchwałę, w której zawiesił roczne składki członkowskie od klubów i wpisowe od nowo powstałych zespołów⁵³. We fragmencie z „Przeglądu Sportowego”, oceniającego obecną sytuację można było przeczytać m.in.:

...Przedtem byli w Lublinie działacze, oddani całą duszą i ciałem idei sportu, a przy tym niespożyci w różnych pomysłach i energii. Dziś ludzi tych nie ma. Odeszli. Przyszli nowi, młodzi. Pełni zapału, ale pozbawieni doświadczenia tak bardzo potrzebnego w takiej dziedzinie życia społecznego jak sport⁵⁴.

W roku 1932 obchodzono uroczyste 10-lecie Lubelskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej. Na walnym zebraniu zaczęto od zmiany prezesa, wybierając ponownie na dwuletnią kadencję por. D. Jarosza. Jednym z najważniejszych decyzji tego posiedzenia był podział rozgrywek okręgowych na dwie grupy: lubelską i siedlecką. Było to związane z obniżeniem kosztów przejazdu, mistrzowie tych grup mieli się spotkać dwukrotnie w walce o tytuł mistrza Okręgu i prawo

⁵¹ J. Lechowski, E. Potorejko, P. Smaczny, M. Szymkowiak, dz. cyt., s. 36.

⁵² „Przegląd Sportowy” 1930, nr 41, s. 7.

⁵³ J. Hałys, *Piłka nożna w Polsce 1918–1926*, t. 2, Klub Sportowy „Korona”, Mielec–Kraków 2017, s. 69–70.

⁵⁴ „Przegląd Sportowy” 1931, nr 51, s. 9.

reprezentowania Lubelszczyzny w eliminacjach o awans do ligi państwowej. Na przełomie lat 1934/1935 okręg lubelski, nie odbiegając od standardów, i tak jak cała piłkarska Polska, podzielił system rozgrywek na jesień-wiosnę. Pomimo burzliwych lat rozgrywano mecze, starano się dostosować do panującej trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej klubów na terenie Lubelszczyzny. W tych latach kolejno mistrzami okręgu zostali: w roku 1931 22 pp. z Siedlec, w roku 1932 lubelska Unia, w roku 1933 w klasie A z nowym systemem jesień-wiosna mistrzem okręgu okazała się wojskowa drużyna 7 pp. z Chełma, która również w 1935 roku okazała się najlepsza w tych rozgrywkach⁵⁵.

Juniorzy Unii Lublin Mistrzem Polski – przełomowy rok 1939

Rok 1936 okazał się rokiem przełomowym dla lubelskiej piłki nożnej, 12 stycznia podczas walnego zebrania LOZPN wybrano nowego prezesa – płk. J. Partykę. Zjazd ten nazwano „niemym” z uwagi na pozbawienie w nim prawa uczestnictwa wielu delegatów klubowych mających zaległości finansowe wobec LOZPN. Przede wszystkim zabrakło merytorycznej dyskusji w tym przedstawienia własnych poglądów na temat działalności związku⁵⁶. W tym samym roku wiosną 1936 roku mistrzostwo okręgu przypadło lubelskiej Unii. Ten sezon nie przyniósł upragnionego awansu do grupy eliminacyjnej, ale wygrane spotkanie 6:1 z Łódzkim TGS zapowiadał zmiany na lepsze w okręgu lubelskim. Zauważono również jednogłośnie w środowisku trenerskim jedną z przyczyn niepowodzeń lubelskiego piłkarstwa, a mianowicie brak zaplecza młodzieżowego. Nowy zarząd OZPN zorganizował w 1936 roku, po raz pierwszy w kilkunastoletniej historii, mistrzostwa okręgu juniorów. Początki można uznać za skromne, dlatego że rywalizowały w nim trzy zespoły, ale to spowodowało pewien zapał, który cztery lata później doprowadził młodych lublinian do zaszczytnego tytułu mistrzów kraju w tej kategorii wiekowej⁵⁷. Młodzież Unii, bo w nich upatrywano przyszłość lubelskiej piłki, jako dwukrotny mistrz okręgu znalazł się latem 1937 roku na dwutygodniowym obozie PZPN w Kozienicach. Tam też, z udziałem najlepszych drużyn ze wszystkich okręgów, rozegrano mistrzostwa Polski juniorów, podczas których można było zaobserwować taktykę gry poszczególnych drużyn. Po porażkach z Widzewem Łódź 1:3 i Cracovią 1:5 lublinianie musieli się pożegnać z dalszymi rozgrywkami⁵⁸. W początkach 1938 roku, po dwuletniej kadencji, nastąpiła kolejna zmiana prezesa LOZPN, nowym prezesem został major F. Polniaszek, a zmiana wiązała się z tym, że stawił on głównie na młodzież, a także na umasowienie piłkarstwa, wychodząc ze słusznego założenia, że mło-

⁵⁵ M. Polkowski, A. Szwabe, dz. cyt., s. 47.

⁵⁶ „Przegląd Sportowy” 1936, nr 57, s. 4.

⁵⁷ M. Polkowski, A. Szwabe, dz. cyt., s. 57.

⁵⁸ Tamże, s. 63.

dość i ilość musi z czasem przerodzić się w jakość. Ten sposób myślenia i pewne nastawienie zdeterminowało reorganizację rozgrywek – to na grupy młodzieżowe postawiono, to one miały coraz więcej doświadczenia, co przełożyło się na dalsze sukcesy. Nowy zarząd podjął decyzję o obowiązkowym zgłoszeniu do rozgrywek przez wszystkie kluby klas A i B drużyn juniorów, w ten sposób dając wyraz temu, że szkolenie powinno się zacząć już we wcześniejszych fazach rozwoju, w trosce o późniejszą przyszłość zespołów seniorskich⁵⁹. Zrealizowano też ważny postulat z kilku ostatnich walnych zebrań i sprowadzono do Lublina szkoleniowca, specjalistę z PZPN, mgr. Mieczysława Balcera, który podjął pracę na początku w Chełmie, potem w Lublinie, a następnie w Dęblinie. Czyniąc stałe postępy, dzięki wdrożonym nowym standardom szkolenia, juniorzy Unii, których opiekunem był mjr A. Link, jako etatowi już mistrzowie okręgu przystąpili do rozgrywek o mistrzostwo Polski z pewnym doświadczeniem. Wygrali rywalizacje grupowe po kolei ze swoimi rywalami: ze Strzelcem Górka Stanisławów 1:0, z kolei 3:1 wygrali z Lechią Lwów i przy walkowerze z Pogonią Równe, przeszli tym samym do finału. Dzięki relacji Pana Stanisława Rudnickiego (byłego piłkarza Unii Lublin i świadka tamtych wydarzeń), wiemy że drużyna z Lublina słusznie zaprotestowała, że w zespole rywali (Pogoni Równe) grają „juniorzy” przekraczający znacznie swój wiek⁶⁰. Unia Lublin wywalczyła sobie miejsce w finale, awansując do niego w 1938 roku, wraz z Wisłą Kraków. Kilkumiesięczny poślizg to wynik postępowania prowadzonego przez PZPN przeciw Pogoni Równe, z którą Unia pierwotnie odpadła w poprzedniej fazie (2:2 w grze, 2:3 po rzutach karnych). W drużynie z Równego wystąpili nieuprawnieni piłkarze, którzy przekroczyli limit wiekowy dziesiętnastu lat. Lublinianie złożyli protest, a PZPN po zbadaniu sprawy przyznał walkower, tym samym zespół z Lublina przystąpił do gry w finale. Co ciekawe, głównym materiałem dowodowym w postępowaniu było zdobyte przez piłkarzy Unii zdjęcie zawodników Pogoni Równe, na którym widać było graczy znacznie przekraczających uprawniony wiek. Do całej sprawy odniósł się 3 września 1939 roku magazyn sportowy „Raz Dwa Trzy.. Ilustrowany Kuryer Sportowy”, komentując zaistniałą sytuację nagłówkiem: „Juniorzy, którzy liczą 30 lat!”⁶¹. Ostatecznie mecz rozegrano 4 czerwca 1939 roku w Warszawie jako przedmeczu spotkania Polska-Szwajcaria, który zakończył się wynikiem 1:1. Na trybunach stadionu Wojska Polskiego zasiadły w komplecie centralne władze piłkarskie polskiego sportu, w tym wiele znakomitości z życia politycznego i kulturalnego. Unia wygrała ten finał sensacyjnie 3:2, mimo że do przerwy przegrywała 0:1, zdobywając tytuł mistrzów Polski juniorów. Bramki

⁵⁹ J. Lechowski, E. Potorejko, P. Smaczny, M. Szymkowiak, dz. cyt., s. 57.

⁶⁰ Relacja Stanisława Rudnickiego, ur. 25 listopada 1920 roku, zm. 15 grudnia 2011 roku. Kluby (jako piłkarz): Unia Lublin, Lublinianka Lublin, jako trener: Budowlani Lublin, Lublinianka Lublin, Motor Lublin. Mistrz Polski juniorów (1939). Jeden z „Niezlomnych”. Wybitny sportowiec, legendarny piłkarz okresu międzywojennego.

⁶¹ „Raz Dwa Trzy. Ilustrowany Kuryer Sportowy” 1939, nr 36, s. 2–3.

w tym spotkaniu strzelali: Leopold Siarkowski, Aleksander Machaj oraz Stanisław Rudnicki. Kierownictwu Unii i prezesowi LOZPN majorowi F. Polniaszkowi, gratulowali sukcesu m.in: kierownik Państwowego Urzędu WF i PW gen. K. Sawicki, Honorowy Prezes PZPN gen. Władysław Bończa-Uzdawski i urzędujący szef piłkarskiej centrali płk. dypl. Kazimierz Głabisz. W ówczesnym czasie lubelscy zawodnicy należeli do najzdolniejszych zawodników i marzyli o dalszym rozwoju, choćby o dalszej grze w reprezentacji⁶².

Zakończenie

Cezura początkowa związana jest z Uchwałą z dnia 26 lutego 1922 roku z Walnego Zgromadzenia Polskiego Związku Piłki Nożnej gdzie do życia powołano Lubelski Okręgowy Związek Piłki Nożnej. Dokument ten świadczy o początkach organizacji, która pozwoliła dalej kierować rozgrywkami i rozwojem piłki nożnej na Lubelszczyźnie, natomiast cezurą końcową jest finał juniorów Unii Lublin i Wisły Kraków rozegrany dnia 4 czerwca 1939 roku w ramach Mistrzostw Polski juniorów. W okresie międzywojennym nastąpił początek rozwoju piłki nożnej na Lubelszczyźnie, dzięki uczestnictwu klubów w rozgrywkach krajowych i przynależności do Lubelskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej oraz dzięki regularnym rozgrywkom piłkarskim i coraz większemu zainteresowaniu grą w piłkę nożną, co przełożyło się na poziom aktywności fizycznej na Lubelszczyźnie. Ważnym aspektem w rozwoju klubów i popularyzacji piłki nożnej na tych samych terenach odegrało wojsko, na które można było liczyć w każdej sytuacji. Szczególnie w sytuacjach najtrudniejszych, chociażby przy zamykaniu boisk klubom, na których rozgrywano i prowadzono rozgrywki o mistrzostwo okręgu. To wojsko, oddając swoje koszary i zamieniając je na boisko pod grę w piłkę nożną, przyczyniało się do dalszego jej wszechstronnego rozwoju, nie zatrzymując tym samym dalszego procesu szkolenia. Kluby sportowe i towarzystwa o charakterze społecznym i sportowym miały też wpływ na politykę, szczególnie kluby żydowskie, które swoją nazwą klubu utożsamiały się z ideami danej partii politycznej. W Lublinie działał szereg żydowskich klubów różnych orientacji politycznych (syjonistycznych i antysyjonistycznych). Takich jak: Syjonistyczny Klub Robotniczy Syjon Prawica utożsamiany z partią Poalej, kolejny to Żydowski Robotniczy Klub Sportowy Hapoel który nawiązywał do palestyńskiej drużyny o tej samej nazwie, Żydowski Robotniczy Klub Sportowy Sztern, powiązany z partią polityczną Poalej, Robotnicze Towarzystwo Wychowania Fizycznego Morgensztern powiązany z lewicową antysyjonistyczną partią polityczną Bund. Mecze piłki nożnej w Lublinie gromadziły znaczną ilość kibiców i dopiero w takich sytuacjach można było uświadomić sobie skalę tego zjawiska.

⁶² „Przegląd Sportowy” 1939, nr 45, s. 3–4.

To wówczas mogło rodzić specyficzne poczucie przywiązania do swojej małej piłkarskiej ojczyzny.

Bibliografia

A. Źródła

I. Archiwalne

Archiwum Akt Nowych w Warszawie:

Zbiór Zespołów Szczątkowych.

Archiwum Państwowe w Kielcach:

Starostwo Kieleckie I,

Urząd Wojewódzki Kielecki 1919–1939.

Archiwum Państwowe w Krakowie:

Urząd Wojewódzki Krakowski (1921–1939).

Archiwum Urzędu Miasta Lublin.

Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Archiwum Państwowe w Lublinie:

Powiatowy Komitet Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Hrubieszowie,

Starostwo Powiatowe w Hrubieszowie,

Starostwo Powiatowe w Lubartowie,

Starostwo Powiatowe w Lublinie,

Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie.

II. Źródła drukowane

Mapy Lublina z *Przewodnika po Polsce związku polskich towarzystw turystycznych*, t. 2 z 1932 roku, Wydawnictwo: BiK, s. 37.

Rocznik PZPN – Pięciolecie Polskiego Związku Piłki Nożnej 1919–1924, 1925 r.

Sprawozdanie LOZPN z dnia 14 lutego 1926 r. Archiwum Miasta Lublin, s. 2.

Uchwała PZPN z 1929 roku. Sprawozdanie LOZPN 1929 r.

Uchwała LOZPN, styczeń 1931 rok.

Uchwała LOZPN, z dnia 12 stycznia 1936 roku.

III. Prasa

„Lubliner Tagblatt” 1930.

„Monitor Wołyński” 2017.

„Nasz Przegląd Ilustrowany” 1932 .

„Nowa Ziemia Lubelska” 1924, 1925.

„Przegląd Sportowy” 1922–1923, 1925, 1927–1931, 1936, 1939.

„Raz Dwa Trzy. Ilustrowany Kuryer Sportowy” 1939.

„Ziemia Lubelska” 1923.

IV. Relacje

Relacja pisemna Stanisława Rudnickiego z dnia 14 grudnia 2007 roku.

V. Źródła internetowe

<http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/docmetadata?id=269&from=publication>, [dostęp: 10.09.2020]

<http://teatrnn.pl/miastozydowskie/sport>, [dostęp: 9.09.2020]

<https://lublin.eu/turystyka/poznaj-lublin/historia-miasta/> [dostęp: 2020-08-14],

<https://digitalcollections.nypl.org/items/1be8a9d0-662f-0133-f634-00505686a51c> [dostęp: 08.01.2021].

B. Literatura

Aleksander K., *Dzieje Lubelszczyzny*, Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 1979.

Cieślak F., Gawarecki H., Stankowa M., *Lublin w Dokumentach 1317–1967. Wybór źródeł, wstęp i opracowanie*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1976.

Ćwik W., Reder J., *Lubelszczyzna. Dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1977.

Delaney T., Madigan T., *Sports. Why People Love Them!*, UPA, New York 2009.

Frojd J., *Szimszon. Pierwsze żydowskie towarzystwo gimnastyczno-sportowe*, Dos buch fun Lublin, Paris 1952.

Gaszyński P., *Zanim powstała liga: sezon 1920 (Almanach rozgrywek piłkarskich w Polsce w latach 1919–1926)*, t. 2, Gargulion, Kraków 2014.

Gaszyński P., *Zanim powstała liga: sezon 1921 (Almanach rozgrywek piłkarskich w Polsce w latach 1919–1926)*, t. 3, Gargulion, Kraków 2017.

Goksiński J., *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1939 r.*, t. 1: *Regiony – branże – frekwencja*, PZI Softena, Warszawa 2012.

Hałys J., *Piłka nożna w Polsce 1918–1926*, Klub Sportowy „Korona”, Kraków 2017.

Jakubowski A., Bronisz U., Łoś E., *Historia Lublina w liczbach*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2018.

Józefacki E., *The Origin of Football in Poland's Lublin Province, 1903–1922*, „The International Journal of the History of Sport” 2021, 1, p. 1–17, <https://doi.org/10.1080/09523367.2021.1918112>.

Lechowski J., Potorejko E., Smaczny P., Szymkowiak M., *Polski Związek Piłki Nożnej. Zarys historii 1919–1994*, Wydawnictwo „Sport i Turystyka”, Warszawa 1994.

Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020.

Mały Rocznik Statystyczny 1939, GUS, Warszawa 1939.

-
- Nordau M., *Muskeljudentum, Die Zukunft der Juden*, Vandenhoeck & Ruprecht, Berlin 1906.
- Polkowski M., Szwabe A., *Lubelska Piłka Nożna. Ludzie... Kluby... Wydarzenia...*, Wydawnictwo Jantar, Lublin 2008.
- Potocki R., *Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930–1939*, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2003.
- Radzik T., Witusika A., *Lublin w dziejach i kulturze Polski*, Krajowa Agencja Wydawnicza- Lublin, Lublin 1997.
- Skawiński M., *Kultura fizyczna na Lubelszczyźnie w latach 1944–1974*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989.
- Statystyka cen 1937*, GUS, Warszawa 1938.

Deklaracja braku konfliktu interesów

Autor deklaruje brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Przyczynek do dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie w latach 1922–1939*.

Finansowanie

Autor nie otrzymał żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Przyczynek do dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie w latach 1922–1939*.

Declaration of Conflicting Interests

The author declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Przyczynek do dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie w latach 1922–1939*.

Funding

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Przyczynek do dziejów piłki nożnej na Lubelszczyźnie w latach 1922–1939*.
